

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

президента в дела исламского сообщества, что является также основой внешнеполитической доктрины "неоосманизма".

Подводя итоги данной работы можно прийти к выводу, что Эрдоган стремится повысить международный статус Турции, утвердив ее в качестве представителя более широкого мусульманского мира и продвигая свою программу "больше, чем пять", которая предполагает расширение международного лидерства за пределы пяти постоянных членов Совета Безопасности ООН. В рамках этого видения Турция продвигает свой излюбленный подход к исламскому праву, особенно в Африке, конкурируя с Саудовской Аравией.

Неконтролируемая власть Эрдогана может быть особенно опасна для Турции, утверждают эксперты[9]. Это во многом связано с предстоящими президентскими выборами, которые пройдут 2023 году. Победа в выборах 2023 года, в период столетия турецкой государственности, знаменует абсолютизацию политической власти Эрдогана.

Список использованных источников

1. Lashnits Tom. Recep Tayyip Erdoğan . ISBN 0-7910-8263-6 (hardcover)
2. Cignem Akyol. Erdogan die biografie . Verlag Herder GmbH, Freiburg im Breisgau 2016. www.herder.de
3. Soner Cagaptay. The New Sultan: Erdogan and the Crisis of Modern Turkey.
4. Turkey supports Palestinian bid to try Israel at international court: Çavuşoğlu.<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-supports-palestinian-bid-to-try-israel-at-international-court-cavusoglu-132221>. (20.12.22)
5. 100 самых влиятельных людей по версии Forbes 200 <https://comments.ua/politics/27719-K-priehal-Erdogan.html>
6. В Стамбуле Строят Самую Большую В Мире Мечеть. <http://www.calypsotour.com/pages/samaya-bolshaya-mechet-v-stambule> (16.02.23)
7. Fuat Keyman and Sebnem Gumuscu. DEMOCRACY, IDENTITY AND FOREIGN POLICY IN TURKEY Hegemony Through Transformation. Softcover reprint of the hardcover 1st edition 2014 978-0-230-35427-2
8. Министерство Турецкой Республики Дианет - Управление по делам религии. Эрдоган: «Прежде всего, мы должны объединиться, чтобы разогнать сфабрикованный против нас сговор». <https://www.diyenet.gov.tr/ru> (20.02.23)
9. Kali Robinson. Turkey's Growing Foreign Policy Ambitions//Last updated August 24, 2022 2:21 pm (EST):<https://www.cfr.org/backgrounder/turkeys-growing-foreign-policy-ambitions> (12.03.23)

УДК 323

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ БҰҚАРАЛЫҚ АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫ БОСТАНДЫҒЫ МӘСЕЛЕСІ

Джаньсова Айдана Макулбековна
aidanajj996@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің магистранты,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан Республикасы

Қазақстан өз егемендігіне қол жеткізген күннен бастап халықаралық аренада өз орнын табуға бар күш жігерін жұмсады. Қазіргі таңда оның әлемде саяси, экономикалық, қоғамдық орны бар екеніне көз жеткізіп отырмыз. Қазақстанның мәдениеті, тілі, тарихы, жаңалықтары, ұлттық құндылықтарымен кез келген мемлекет азаматы таныс бола алады. Бұл ретте біз БАҚ-тың теңдессіз үлесін атап өте аламыз. Бүгінде ақпараттың кез келген мәселеде басты рөлді атқаратынын ескере отырып, БАҚ-қа айрықша мән берген жөн деп саналады. Сонымен қатар БАҚ бостандығы елдегі адам бостандығының деңгейін көрсететін бірден бір индекс болып табылады. Оған себеп азаматтық қоғамды БАҚ еркіндігінсіз, сөз бостандығынсыз елестете алмауымыз. Демек, төменде біз Қазақстандағы БАҚ еркіндігінің мәселесіне аса мән бере отырып, оның демократия үшін маңыздылығын атап өтетін боламыз.

Республикамыз 1991 жылы Кеңес Одағынан ресми түрде шығып, содан бері ондаған жылдар бойы авторитарлы түрде басқарылды. Шетелдік бақылаушылардың пікірінше, сайлау халықаралық стандарттарға сай емес және биліктегі «Аманат» партиясы барлық орынға ие болды. Журналистер мен БАҚ үнемі бетпе-бет келетін шектеуші заңнамаға, экономикалық қысымға және жала жабуға қатысты сот процестеріне қоса, Қазақстан үкіметінің WhatsApp немесе Telegram сияқты хабар алмасу қызметтері сияқты онлайн-коммуникацияларға тосқауыл қоюға кең өкілеттіктері бар. Ресми мәлімет бойынша, елде 30 мыңға жуық сайт бұғатталған. Қазақстандағы медиа-ландшафт мемлекеттік БАҚ немесе басқарушы элитаның қолындағы БАҚ-тың басымдығында. Тәуелсіз БАҚ аз ғана кездеседі. Медиа ландшафт Ресейдің күшті ықпалында, әсіресе кабельдік немесе спутниктік желілер арқылы қол жетімді үкіметтік телеарналар арқылы.

Қазақстанда өлтірілген журналистер санының салыстырмалы түрде аздығына қарамастан, ресми мәліметтерге сәйкес, билік бұл топқа қарсы физикалық қорқытуды жиі қолданады, әсіресе олар шерулер немесе азаматтық толқулар туралы мәлімет берген кезде. Жала жабу туралы сот істері журналистердің аузын жабу үшін қолданылады, заң бойынша қылмыстық құқық бұзушылық болып табылатын «әлеуметтік немесе ұлтаралық араздықты қоздыру» және «экстремизм» ұғымдарымен сәйкес келеді [1].

Қазіргі таңда интернеттегі жаңалықтардың сапасы жақсарған сайын, тәуелсіз баспасөз сөз бостандығын тапқан жалғыз кеңістік – Интернетке бақылау күшейе отырып, қуғын-сүргін модернизацияланды. Бірнеше тәуелсіз, кәсіби журналистер YouTube, Telegram және Instagram-да үкіметті қолдайтын БАҚ әңгімелеріне қайшы келетін балама жобаларды бастады. Үкімет ақпаратты бақылауға алуды көздей отырып, 2022 жылдың қаңтарында елді дүр сілкіндірген бұрын-соңды болмаған үкіметке қарсы наразылықтар сияқты ірі оқиғаларды жарияламау үшін қамауға алулар, шабуылдар, телекоммуникацияларды өшіру, интернетті өшіру сияқты барлық қолжетімді құралдарды қолданады. Ақпаратқа қолжетімділік шектеулі, үкіметтік брифингтердегі журналистердің сұрақтары цензурадан өтеді. Билік режимнің үгіт-насихатын тарату үшін жеке ақпарат құралдарына ақша төлейді. Үкімет мемлекеттік және мемлекет бақылауындағы БАҚ жетекші редакторларының тағайындалуын қадағалайды. Ақпарат министрлігі БАҚ саласындағы қызметті реттейтін органның функцияларын өзі атқарады.

Бірақ ұсынылған заң жобасы болмаса да, қолданыстағы «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» заң онлайн-платформаларды, соның ішінде әлеуметтік желілерді БАҚ ретінде қарастырады, олардың иелерін кез келген БАҚ сияқты заңды жауапкершілікке

тартады, сондықтан тоқтатылуы немесе тыйым салынуы мүмкін. Осылайша, блогерлер мен басқа да онлайн-контент жасаушылар заң бұзғаны үшін журналистермен бірге заңды жауапкершілікке тартылуы мүмкін. Сонымен қатар, 2014 жылғы «Байланыс туралы» заңға енгізілген түзетулер сот шешімінсіз интернет-басылымдарды бұғаттау құқығы бар лауазымды тұлғалардың тізімін кеңейтті, оның ішінде бас прокурор, олардың орынбасарлары және Ұлттық қауіпсіздік комитеті (ҰҚК). Бұл қазірдің өзінде 90 пайыздан астам веб-сайттардың сот шешімінсіз бұғатталуына әкелді [2].

Құқықтық қорғау шаралары тек тыйым салумен және бұғаттаумен шектелмейді. 2022 жылы Украина азаматтығын алған Қазақстан тұрғыны Украинаны қолдаған шеруді қолдайтын Instagram сюжетін жариялағаны үшін он тәулікке қамауға алынды.

Ел Президенті Қ.-Ж. К. Тоқаев 2022 жылғы наурыз айындағы халыққа жолдауында «Жаңа Қазақстан» деп аталатын көзқарасымен бөлісіп, бәсекеге қабілетті және еркін БАҚ-тың өмірлік маңыздылығын атап өтті: «Мемлекет ашық ақпараттық кеңістік пен қуатты, талап етілетін бұқаралық ақпарат құралдарын құруға ерекше көңіл бөлетін болады. ... Тәуелсіз және жауапты бұқаралық ақпарат құралдарынсыз одан әрі демократиялық қайта құру мүмкін болмайтынына сенімдімін». Бір қызығы, экс-Президенттің отставкаға кетуі мәселеде зор үмітті бергеніне қарамастан, Қ.-Ж. Тоқаевтың президенттігі қарсы пікірді ауыздықтаумен, оппозиция белсенділерін тұтқындаумен және БАҚ бостандығын шектеумен байланысты болды.

Мәселен, Қазақстан билігі атышулы Пегасус бағдарламалық жасақтамасын пайдаланып журналистерге тыңшылық жасап, бұрынғы президенттің отбасына қатысты қаржылық жымқыру фактілері туралы жарияланғаннан кейін БАҚ-қа цензураны енгізіп, жергілікті ақпарат құралдарына тосқауыл қойғаны мәлім болды. Хабарламаға сәйкес, Қазақстанда қаңтардағы наразылықтар кезінде жарияланған төтенше жағдай кезінде біршама журналисттер қаза тауып, шабуылға ұшырап, қамауға алынды. Бәрімізге мәлім БАҚ қоғамды еркін, әділ және тәуелсіз түрде ақпараттандыру үшін қызмет етеді. Бұл кез келген қоғамдағы маңызды функция болып табылады. Сондықтан журналистер кез келген жағдайда өз жұмысын қауіпсіз атқаруы керек. Сонымен қатар, офлайн режимінде де, онлайн режимінде де ақпаратқа шектеусіз қол жеткізу қоғамдық қауіпсіздіктің маңызды элементі болып табылады және әрқашан құрметтелуі керек.

«Кибербуллинг туралы заң» деп аталатын түзетулердің бастапқы жобасына келетін болсақ, онда онлайн платформалар мен хабар алмасу қызметтерінің мәртебесі мен қызметі өте егжей-тегжейлі сипатталған. Ал, кибербуллингке немесе қудалауға назар аударуды мүлдем ұмытып кетті десек те болады. Ресей мен Өзбекстандағы қолданыстағы заңнамаларға айқын ұқсастықты көрсететін бұл заң жобасы уәкілетті органға сот шешімінсіз шетелдік онлайн сервистер мен мессенджерлерге кіруге тыйым салу құқығын беріп қана қоймайды, сонымен қатар оларға шектеу қояды.

Балаларды кибербуллингтен қорғау моральдық тұрғыдан тартымды заманауи сылтау екені әуел бастан белгілі болды, өйткені Қазақстан осы уақытқа дейін кибербуллингты былай қойғанда, өзінің қылмыстық кодексіне немесе әкімшілік құқықбұзушылықтарына буллинг мәселесін енгізуге алаңдаған емес және кибербуллингке қарсы қылмыстық жауапкершілік іс жүзінде әлі де жоқ.

Заң жобасы Парламенттің төменгі палатасы қабылдаған сәттен бастап қоғамда, әсіресе журналистер мен құқық қорғаушылар арасында наразылық тудырды, кейіннен ұсынылған түзетулерге қарсы көптеген өтініштер пайда болды. Олардың көпшілігі

түзетулердің басты мақсаты балаларды қорғау емес, әлеуметтік желілерді шектеу екендігімен келіскен.

Қазақстандағы дәстүрлі БАҚ-та мемлекеттік басылымдар немесе үкіметпен тығыз байланысы барлар басым, ал оппозициялық басылымдар жүйелі түрде ығыстырылған. Жалпы, БАҚ саны тұрақты түрде қысқаруда десек артық болмайды.

Қоғамдық наразылықтар 2022 жылдың наурыз айына дейін жалғасты, ал заң жобасын Сенат қайта қарады, өйткені көптеген адам құқықтары мен БАҚ бостандығын қорғау топтары үкіметке заң жобасын толығымен алып тастауды өтінді. Сонымен бірге сәуір айында заң жобасына қарсылар Астанада да, Алматыда да митингілер өткізді.

Осы жағдайда Қазақстанның 2021 жылғы 155-ші орыннан 2022 жылғы «Шекарасыз репортерлер» индексында 122-орынға номиналды алға жылжуы жақсару белгісі деп қателесуге болмайды, себебі Қазақстанның жеке баллы іс жүзінде 49,72-ден 48,28-ге дейін төмендеді.

Нәтижесінде 2022 жылдың 20 сәуірінде төменгі палата Сенаттың одан әрі президент қол қоюы үшін түзетулерді мақұлдады. Алайда сыншылар заң жобасында сарапшылар тобының процедуралары мен функцияларына, сондай-ақ нақты және толық анықтамаларға қатысты нақтылық жоқ екенін әлі де атап өтті [3].

Орталық Азияда, үкіметтер Ресейдің рухтандырылған репрессиялық заңдарын жиі қабылдайтын аймақта жергілікті билік В. Путиннің интернетте пікір білдіру мен қауымдастыққа шектеу қою тактикасын мұқият қадағалап, көшіруі мүмкіндігі белгілі болды. Мұндай ынтымақтастықтың алаңдатарлық белгілері: 1 қарашада Facebook Қазақстан үкіметіне өзінің ішкі мазмұн туралы есеп беру жүйесіне рұқсат беруі, бұл үкіметке «зиянды» деп санайтын мазмұнды белгілеп, жоюға мүмкіндік береді.

Бірақ үкіметтің Қазақстанда онлайн және офлайн режимінде баспасөз бостандығын шектеуге бағытталған күш-жігерін ескере отырып, біз сұхбаттасқан әрбір журналист бір сенімділікті атап өтті: олар әрқашан жасағандай бейімделуге және сыни жұмысын жалғастыруға дайын. Қазақстанның балалар құқығы туралы жаңа заңы және Facebook-тің цифрлық коммуникацияларды бақылаудағы режимнің күш-жігерін тез қабылдауы алаңдатады. Дегенмен, белсенділер, журналистер, құқық қорғаушылар және азаматтық қоғам ұйымдары үшін әлеуметтік медиа платформаларының ерекше белгілерін пайдаланып, репрессияға қарсы бірнеше рет креативтілік танытты [4].

2023 жылдың алғашқы айында Қазақстанда БАҚ туралы жаңа заң жобасы әзірленді. Жаңа заң сөз бостандығы құқығын нығайту мен қамтамасыз етуге бағытталған жаңа қағидаттар мен мемлекеттік кепілдіктерге құрылуы тиіс еді. Қолданыстағы «БАҚ туралы» Заңының түбегейлі ескіргендігі мәлімденіп, заман талабына сай емес және БАҚ саласындағы қоғамдық қатынастардың заманауи талаптарына толық жауап бермейтіні аталып өтті. Жаңа заң сөз бостандығы құқығын нығайту мен қамтамасыз етуге бағытталған мемлекеттің жаңа қағидаттары мен кепілдіктеріне негізделуі керек.

Сондай-ақ құжатта сөз, шығармашылық, баспасөзде және өзге де нысандарда өз көзқарасы мен сенімін білдіру, ақпаратты заңмен тыйым салынбаған кез келген тәсілмен алу және тарату бостандығына Қазақстан Республикасының Конституциясымен кепілдік берілетіні атап көрсетілген. Жаңа заң сөз бостандығы, пікір плюрализмі мен мемлекеттік қауіпсіздікті, қоғамдық тәртіпті, халықтың денсаулығы мен имандылығын қамтамасыз етуге бағытталған қажетті шектеулер арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа схеманы біріктіруді ұсынады.

Атап айтқанда, Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің «Журналистің заңды кәсіби қызметіне кедергі жасау» 158-бабын жартылай декриминализациялау, ескіру мерзімін белгілеу арқылы сөз бостандығының кепілдіктерін күшейту бойынша бірқатар жаңашылдықтар ұсынылуда. БАҚ-қа шындыққа сәйкес келмейтін ақпаратты теріске шығару, сондай-ақ журналистерді қорғауды қамтамасыз ететін жаңа тетіктерді қабылдау мәселесі де қарастырылған. Жаңа заң перспективалы және бәсекеге қабілетті жобаларды нысаналы гранттық қаржыландыру арқылы мемлекеттік ақпараттық саясатты қаржыландыру тетіктерін реформалаудың сапалық жаңа тәсілін көздейді [5].

Орталық Азия журналистер үшін қиын аймақ екені белгілі. Қазақстанның интернет еркіндігі әсіресе тәуелсіз БАҚ-қа бағытталған таратылған қызмет көрсетуден бас тарту шабуылдары және веб-сайттарды бұғаттау арқылы қысымға ұшырауда. Мәселен Қазақстанда Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДСҰ) сайты сайттан тапқан «өзіне қол жұмсау туралы ұсыныстар» негізінде облыстық сот шешімімен бұғатталғанын анықтады. Шындығында, ДДҰ веб-сайтында суицидтің алдын алу бойынша кеңестердің бірнеше беті бар. Екі айдан астам уақыт өтсе де ДДҰ веб-сайты Қазақстанда бұғатталған.

Қ.-Ж.К. Тоқаевтың президенттігі тұсында еркін баспасөзге бағытталған дұрыс бағыттағы қадам болып көрінетін бірнеше жаңа шаралар қабылданды. 2020 жылдың маусым айының соңында жаңа заң жала жабуды қылмыстан шығарды. Жергілікті БАҚ-ты бақылайтын «Әділ сөз» ұйымының хабарлауынша, жаңа заң күшіне енгенге дейін бірнеше ай бұрын бірнеше журналистке Қылмыстық кодекстің атышулы 130-бабы бойынша жала жапты деген айып тағылған.

Қағаздағы ілгерілеушілікпен қатар, үкімет журналистердің телефондарына құпия шпиондық бағдарлама орнату сияқты журналистерге қарсы қысым көрсету тактикасын қолдануды жалғастыруда. Бұған қоса, баспасөз бостандығына қатысы жоқ және оның орнына кибербуллингке бағытталған жаңа заңнама 2022 жылдың мамырында қабылданды. Оның бірінші оқылымында ол әлеуметтік медиаға қол жеткізуге үлкен қауіп төндіретін еді. Оның соңғы нұсқасында заң онша қатаң емес, бірақ бәрібір олардың мазмұнын реттей алмайтын интернет-ресурстарды бұғаттауға әкелуі мүмкін.

Қанды Қантардың, соның ішінде журналистерге қарсы зорлық-зомбылықтың ең ауыр күндерінің ортасында Тоқаев журналистерге қарсы нақты ескерту жолдады. «Тәуелсіз» деп аталатын бұқаралық ақпарат құралдары заң мен тәртіпті бұзуда көмекші рөл атқарды, ал кейбір жағдайларда итермелеуші рөл атқарды деген мәлімдемесі Қ.-Ж. Тоқаевтың тәуелсіз БАҚ-ты жау деп санауы елдегі журналистік жобалардың заңдылығына да, бар болуына да қауіп төндіреді. Еркін баспасөз болмаса, Қазақстан халқы қараңғыда қалу қаупін төндіреді, ал тәуелсіз журналистер өз өмірлеріне қауіп сезінеді [6].

Көптеген журналистер, әсересе жастар өз құқықтарын білмейді. Мысалы, олар ақпарат беруден бас тарту сияқты фактіні құқықты бұзу деп санамайды. Тіпті редакторларға, корреспонденттерге қоңырау шалып, қандай да бір мәселемен айналыспауды, жазбауды талап ететін жағдайлар аз емес. Мұндай егжей-тегжейлі бұзушылықтар туралы хабарлауда ашықтық кез келген журналистің қолынан келе бермейді. Кез келген дерлік журналистік зерттеу, кез келген сыни материал - сот ісіне кез болады. Ал Қазақстанда көптеген даулар сот арқылы шешілуі, елдің даму деңгейін көрсетеді. Біздің елде бұл қашанда қиыншылық, психологиялық, материалдық сынақ. Сот тәжірибесі жоқ, тіпті барлық газеттерде заңгерлер бар деп айту қиын. Журналистер сотқа арыз немесе талап арыз білмейді. Мұндай процедуралық сәттерде сот кез келген шешімін құра алады. Көпшілігінен заңсыз шешімдерден хабардармыз. Белгілі бір

дәрежеде процестер бар екенін айтпағанның өзінде облыстық немесе аудандық газеттер әкімдердің қате әрекеттері туралы жарияланымдар жоқ емес, бар. Мұндай басылымдар бірден соттың, прокуратураның, әкімнің өзіне, барлық ведомстволардың, салық, кеден және басқа да қызметтердің назарына түсіп, осылайша жарияланым өзін өзі жоюға айналады.

Баспасөз бостандығы үшін ең алдымен оның тәуелсіздігінің экономикалық құрамдас бөлігінің маңызы зор. Бүгінгі күні Қазақстанда газет-журналдардың бірнеше жыл бұрынғымен салыстырғанда көп болуы, орталықта және аймақтарда жұмыс істейтін 50 мемлекеттік телерадиокомпаниядан басқа, республикада 70-ке жуық мемлекеттік емес телерадиокомпаниялардың бар екендігі. Республика, мұның бәрі, әрине, пікір плюрализмін және БАҚ көздерінің көптігін айғақтайды. Бірақ пікір плюрализмі деген ұғым, өкінішке орай, баспасөз бостандығымен әлі сәйкес келмейді. Қазақстанда сөз бостандығының келуі осы уақытқа дейін кейінге қалдырылды. Ал цензура 1991 жылы ресми түрде жойылғанымен, ең бірінші «Баспасөз және басқа да БАҚ туралы» заңға сәйкес, сөз бостандығының жеңіспен келуі туралы айту әлі ерте еді. Мұның әртүрлі, ең алдымен экономикалық себептері болды. Мәселе мынада, БАҚ тәуелсіз, бірақ қағаз өндірушілер, полиграфиялық компаниялар, байланыс компаниялары мұнымен мақтана алмайды, өйткені олардың барлығы, негізінен, мемлекеттік кәсіпорындар. Бірақ мәселе олардың мемлекетке тәуелділігінде емес, қазіргі нарықтық жағдайға тәуелді екендігінде. Ал бұл кәсіпорындар, шын мәнінде, өз саласында монополист бола отырып, өте жоғары баға белгілейді, ал БАҚ осы монополиялар арқылы тауарлар мен қызметтерді сатып алудан басқа амалы жоқ.

Дүние жүзіндегі газеттер ең алдымен жарнамадан түскен табыспен өмір сүреді. Ал жарнамадан түсетін табыс нарықтың және жалпы нарықтық қатынастардың қаншалықты дамығанына, тәуелсіз тауар өндірушілердің қаншалықты көп болуына және тауар массасының қаншалықты көп болуына байланысты. Егер тауар аз болса, ал тұтынушылар көп болса, онда, әрине, жарнама қажет емес, өйткені тұтынушы бәрін сатып алады. Жарнама тауар көп болған кезде, ұсыныс сұраныстан айтарлықтай асып кеткенде қажет, керісінше емес. Өкінішке орай, бүгінде Қазақстан экономикасындағы жағдай сонша, жарнама нарығы өте нашар. Ал жарнама нарығы нашар болғандықтан, бұқаралық ақпарат құралдары да нашар. Сондықтан да үкімет аз ғана бюджет қаражатымен кейбір БАҚ-тарды барынша қолдауға тырысуда. Бірақ бұл жерде де қателіктер бар, өйткені субсидияларды бөлу механизмінің өзі көптеген келеңсіз аспектілерді тудырады. Атап айтқанда, лоббизм сияқты құбылыс, өйткені сирек газет әкімнің, депутаттың, министрдің немесе басқа қайраткердің қолдауынсыз субсидия сұрап петиция жібереді. Мұндай жағдайда субсидия тарататын комиссия мүшелеріне белгілі саяси қайраткер қолдау білдірген өтініш берушілерден бас тарту өте қиын.

Қорыта келе айтатыным қазіргі қоғамда БАҚ-қа күдікпен қарайды. Керісінше, азаматтар блогерлерге немесе әлеуметтік желідегі анонимді жазбаларға тез сенеді. Журналистер ұнамайтын мәселемен айналысса, олар әдетте жемқорлықпен айыпталады. Тілшілердің жұмысына кедергілер көбінесе заңды білмеуден туындайды. Үкімет пен жеке компаниялардың қауіпсіздік агенттері журналистерге қарсы күш қолданудан тартынбайтыны бәрімізге мәлім. Кейбір журналистер жұмысына байланысты қоқан-лоққы жасап, шабуылға ұшырайды, әсіресе әлеуметтік желіде. Бұл мәселе біздің еліміздегі демократия мәселесінің әлі де болса қиындықтарға тап болуын аңғартады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Independent media are under great pressure in Kazakhstan // Free Press Unlimited. 2020. Режим доступа: <https://www.freepressunlimited.org/en/countries/kazakhstan> (қаралу күні: 15.03.2023)
2. Reporters without borders // Kazakhstan. 2021. Режим доступа: <https://rsf.org/en/country/kazakhstan#all-posts> (қаралу күні: 15.03.2023)
3. Nothing new in the ‘New Kazakhstan’ as attacks on social media freedom continue // Global Voices. 2022. Режим доступа: <https://globalvoices.org/2022/05/06/new-kazakhstan-world-press-freedom-day-and-attacks-on-social-media-freedom/> (қаралу күні: 17.03.2023)
4. Khashimov Sh. As press freedom shrinks in Kazakhstan, journalists are standing up for civil liberties // Waging Nonviolence. 2021. Режим доступа: <https://wagingnonviolence.org/2021/11/press-freedom-shrinks-kazakhstan-journalists-stand-up/> (қаралу күні: 17.03.2023)
5. Право на свободу слова: в Казахстане разработали новый законопроект о СМИ // Kazakhstan Today. 2023. Режим доступа: https://www.kt.kz/rus/state/pravo_na_svododu_slova_v_kazahstane_razrabotali_novyy_1377945280.html (қаралу күні: 19.03.2023)
6. Kazakhstan’s Media, Journalists Under Pressure // The Diplomat. 2023. Режим доступа: <https://thediplomat.com/2023/01/kazakhstans-media-journalists-under-pressure/#:~:text=Reporters%20Without%20Borders%2C%20a%20media,country%20report's%20summary%20said.> (қаралу күні: 20.03.2023)

УДК 327(4/9)

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕР ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ЕС И КАЗАХСТАНЕ

Дмитриева Алёна Сергеевна

dmitriyeva.aliona@gmail.com

Докторант факультета международных отношений, кафедры «Регионоведение»,
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Научный руководитель – А.Н. Жолдасбекова

В современном мире информационная безопасность стала одной из ключевых проблем общества в области глобальной безопасности. Исторически сложилось, что информация всегда была объектом борьбы между странами и чем больше информационных возможностей имело государство, тем легче ему было достигать геополитических преимуществ. В связи с этим, многие страны и объединения рассматривают информацию как стратегически важный ресурс. Однако с каждым годом угрозы для информационной безопасности становятся все более разнообразными и усовершенствованными, в результате чего государства по всему миру стараются отслеживать основные тренды в обеспечении информационной безопасности, чтобы защитить государственные интересы, экономику, инфраструктуру и частную жизнь граждан. Вследствие этого, Европейский Союз и Казахстан активно занимаются вопросами обеспечения информационной безопасности в своих регионах, придавая этому аспекту особое значение.